

Dalmasar blev nybyggare i Angsta

Vid foten av den mäktiga Bågaliden och med byn Locksta som närmaste granne ligger Angsta by. Vid ett besök där vittnar de väl hållna fastigheterna om en befolkning, som genom ihärdigt arbete inom näringarna skogsbruk, åkerbruk och boskapsskötsel skapat förutsättningar för denna iögonenfallande goda standard. Men här som i andra glesbygder är uttunningen av befolkningen påtaglig.

Det kan erinras om att år 1887 undervisades barn från Locksta, Uddersjö och Granåsen vid den flyttande småskolan förlagd till Angsta, även om skolorten tidvis var Locksta. År 1911 förändrades skolformen i Angsta till fast mindre folkskola med eget skolhus. Och så fortgick det till år 1946, då skolan indrogs.

Av byns sex hemman är nu tre obebodda. Det finns nu fem hushåll med sammanlagt 16 personer. När byn stod på sin höjdpunkt, fanns 25-30 kor, och minst sex hästar jämte småkreatur. Djurbeståndet i byn är nu 1974 en häst och fyra kor. Däremot finns i byn fyra traktorer!

Många nybyggen i början på 1800-talet

Som framgår av nedanstående beskrivning var det många nybyggare i Angsta som började från den s. k. »gräsroten» för att skaffa sig utkomst för sina stora familjer. En av de första nybyggarna hette Pehr Larsson, f. 1763 i Dalarna, d. 1841, och hans hustru Märta Olovsdotter, f. i Dalarna 1771, d. 1853. En tid efter giftermålet

Angsta by på sluttningen av Bågaliden.

1792 tycks de ha styrt färden norrut, ty några av deras barn är födda i Graninge. Bosättningen i Angsta har troligen skett omkring år 1812. Sägner om deras bosättning förtäljer, att en dalmas med familj kom vandrande till Angsta, som då var jungfrulig mark. De hade en ko med sig, och där kon stannade, beslöt de ta upp ett nybygge, som skulle ha varit beläget mitt i den nuvarande byn. Något ligger det tydligen i denna sägen. Vad som drev dessa nybyggare att utvandra till de djupa skogarna i norr kan ej bli annat än spekulationer, lyckan hägrar ju alltid i fjärran för fattigfolk. Eftersom en dylik utvandring närmast påminde om flykt, kan den ha att göra med den då gällande tjänstehjonsstadgan, som föreskrev, att varje yngling och ungmö måste söka *laga försvar*, dvs. att ta tjänst hos bonde eller hantverkare. Den som underlät göra detta betraktades som lösdrivare och kunde uttas till krigstjänst eller sättas in på fästning. Genom denna lag kunde bönderna lätt skaffa sig drängar och pigor till lågt pris. Då var det ej underligt, om frihetsälskande människor ibland hellre drog iväg till de djupa skogarna i norr och blev nybyggare, där »lagens arm» hade svårt att nå dem. Pehr Larsson hade flera barn, bl. a. den blivande nybyggaren i Angsta Anders Persson, f. 1811, d. 1857, och gift med Greta Cajsa Persdotter, född 1810 i Locksta och dotter till nybyggaren Pehr Svensson, sedermera bosatt i Granåsen som dess förste nybyggare. I Angsta tillkom även nybyggarna Pehr Persson, f. 1810 i Graninge, d. 1874, och hans bror Lars Pehrsson, f. 1802 i Graninge. Även dessa var söner till Pehr Larsson. Dessa bildade också familjer i Angsta och hade flera barn, som förde släktet vidare i Angsta och omkringliggande byar.

Månssläkten nytt inslag i Angsta

Nybyggaren i Locksta Erik Persson-Kempe hade sonen Måns Erson, f. 1759. Han gifte sig med Barbro Nilsson, f. 1764. Hon var dotter till Nils Andersson, f. 1703, d. 1789, som även var far till nybyggarna Nils och Per Nilsson i Remmarn. Familjen Nils Andersson var av finsk härstamning. Måns Erson och hans hustru fick resolution, dvs. rätt att ta upp nybygget Å år 1781, dit de tydligen flyttade. Då hustrun dog, gifte Måns om sig med Elisabet Nilsson (Lisa), f. 1769, d. 1839. Hon var från Själevad och blev mor till Månssönerna. Han och hustrun flyttade till Nyliden omkring 1795, där han blev bonde. Av någon anledning övergav de Nyliden och flyttade till Angsta som nybyggare, troligen 1807, ty yngsta sonen Johan är född i Angsta 1808 men de övriga barnen i Nyliden. Deras tre söner blev alla nybyggare i Angsta.

1. Pehr Månsson, f. 1800, d. 1885, gift med Chatarina Andersdotter från Grytsjö.
2. Jon Månsson, f. 1805, d. 1883, gift med Chatarina Persdotter, f. 1806, dotter till den förutnämnde nybyggaren Pehr Larsson.
3. Johan Månsson, f. 1808, d. 1875, gift med Stina Danielsdotter från Dalarna.

Den förstnämnde bosatte sig sedermera i byn Berg, där han förvärvade ett hemman och klättrade därmed upp ett pinnhål på samhällsstegen.

Bröderna Jon och Johan Månsson stannade emellertid för gott i Angsta, bröt jord och fostrade stora familjer. I byn lever ännu minnet av de s. k. »Mansches» (Månssons), ty de var starka karlar, som inte gick ur vägen för vem som helst. Särskilt stark lär Jon Månsson ha varit, och än i dag talas om »Manschestallen» på Lockstamon. Det var en omkullblåst stortall, där Jon brukade vila, när han bar tunga bördor matvaror från Studsviken.

Som nybyggare i Angsta nämnes även Lars Andersson, född 1819 i Tåsjo, och Mikael Mikaelsson, född 1782 i Gideå, vilka kom till Angsta på 1830-talet.

Bondetiden

Från mitten av 1800-talet talar ej kyrkböckerna längre om nybyggare. Nu har de blivit bönder. Nybyggarna hade skattelösts, och innehavarna blev skattebönder. Underhand såldes liksom på andra ställen avverkningsrätten till skogsbolag, och i slutet av århundradet köpte Gideå & Husums AB hemmanen för gott, så att de forna självägande bönderna blev bolagsarrendatorer, »landbönder». Som sista steg köpte arrendatorerna igen ägostyckningarna under 1900-talet och blev därmed åter självägande bönder, även om skogarna i

huvudsak äges av Mo och Domsjö AB. Författarens sagesman, hemmansägaren Nilsander Edlund, säger att bolaget verksamt bidrog till att byn fick goda åbyggnader, varvid byns skomakare och duktige snickare Nils Lindberg var med vid uppförandet av ett flertal »bolagsgårdar». Sedermera har bönderna själva under de senaste decennierna gjort en ordentlig »ansiktslyftning» på sina fastigheter.

För att återgå till byns utveckling så byggdes under tidigt 1800-tal en skvaltkvarn och en enbladig ramsåg i bäcken, som rinner genom byn. Båda ha skattat åt förgängelsen.

Antalet hemman var ursprungligen tre men blev genom delning i slutet av 1800-talet sex, vilket är fallet även i dag.

Bland senare inbyggare i Angsta efter nybyggartiden kan bland de många åboarna nämnas:

1. Bonden Jonas Persson, f. 1827 i Granåsen.
2. Bonden Johan Olov Johansson, f. 1829 i Fredrika.
3. Bonden Daniel Johansson, f. 1837 och son till nybyggaren Johan Månsson.
4. Bonden Jonas Jonsson, f. 1834, son till nybyggaren Jon Månsson.
5. Bonden Lars Hallman, f. 1837.

Bland arrendatorerna kan nämnas: Sven August Edlund, f. 1870, och brodern Anders Edlund, f. 1864, vilka var söner till bonden Lars Hallman. Alla hade stora familjer, och under tidernas lopp har familjemedlemmarna genom giftermål och utflyttning spritt sig vida omkring. Ättlingar till de första nybyggarna finns ännu kvar i Angsta. En av dem är den förutnämnde Nilsander Edlund, vars släktavla både på fädernet och mödernet går tillbaka på nybyggarna.

Så här ser hans släktavla ut på mödernet:

1. Modern Kristina Danielsdotter, f. 1867 i Angsta.
2. Morfadern Daniel Johansson, f. 1837 i Angsta.
3. Morfarsfar Johan Månsson, f. 1808 i Angsta.
4. Morfarsfarfar nybyggaren Måns Erson, f. 1759 i Själevad.

I Nyliden och andra byar finns också ättlingar till de första nybyggarna, men det är en annan historia.

Angstabonden som blev guldgrävare

Starkt förknippad med gruvbrytningen i Gruvberget norr om kyrkbyn är Jonas Jonsson, mera känd som »Jon Jonschn in i Riset», född 1834. Denne var son till nybyggaren Jon Månsson och hans hustru Chatarina Persdotter i Angsta. »Jon Jonschn» var bonde i Angsta men lämnade byn efter första hustrun Anna Brita Persdotters död år 1891. Han flyttade till kyrkbyn, där han bröt upp »Jon

Jonsch-torpet», ett par kilometer norr om byn intill Oxbäcken, där bönderna hade sina slätterängar. Här odlade han några små tegar och byggde några mindre åbyggnader, men framför allt ägnade han sig åt malmletning i Gruvberget och Kravattensliden. År 1895 gifte han om sig med Märta Andersdotter, »Jon Jonsch-Märta», född 1852 i Björna. Han dog 1904 som inhysesman i kyrkbyn utan att hans drömmar om att finna guld och silver hade uppfyllts. Mer om Jonschn under kap. Malmletning.

Man kan undra varför nybyggare slog sig ned i Angsta, ty jordmånen är stenig och karg. Åkrarna är relativt små men man har haft den fördelen att de gett rikligt med korn och potatis, ty det är inte frostlänt. Jakten var säkert givande i de vida skogarna, och de goda utslätterna gav rikligt med hö, vilket möjliggjorde, att man kunde hålla sig med relativt många kreatur. Under 1850-talet brändes även pottaska i byn, vilket gav ett visst ekonomiskt utbyte. Ännu finns en pottaskeugn bevarad i byns utkant.

De kvarvarande människorna i byn trivs gott, har det bra och hoppas att byn skall bestå.